

Tulevaisuusvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle - Suomen kestävän kasvun ohjelma

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle - Suomen kestävän kasvun ohjelma (VNS 6/2020 vp): Asia on saapunut tulevaisuusvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut

- budjettineuvos Johanna von Knorring-Rosenlew, valtiovarainministeriö
- ylijohtaja Ville Vertanen, Tilastokeskus
- yliaktuaari Pontus Lindroos, Tilastokeskus
- toimitusjohtaja Paula Laine, Ilmastorahasto Oy
- toimitusjohtaja Risto E.J. Penttilä, Nordic West Office
- toimitusjohtaja Pekka Tiitinen Abb Oy
- toimitusjohtaja Hannu Mäntymaa, Wärtsilä Oyj
- toimitusjohtaja Jussi Pesonen UPM
- johtaja Minna Aila, Neste Oyj
- yhteiskuntasuhteiden johtaja Karol Mattila, Nokia Oyj
- Peter Vesterbacka

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot

- tulevaisuuden tutkija Risto Linturi, R. Linturi Oyj
- johtava asiantuntija Anna Rotkirch, valtioneuvoston kanslia

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

EU pääsi sopuun monivuotisesta rahoituskehyksestä sekä elpymisvälineestä joulukuussa 2020. Elpymisväline (Next Generation EU) on laaja kokonaisuus (yhteensä 750 miljardia euroa vuoden 2018 hinnoin). Elpymis- ja palautumistukiväline (Recovery and Resilience Facility, RRF) on keskeinen osa tätä kokonaisuutta (yhteensä 672,5 miljardia euroa). RRF:llä tavoitellaan kasvupotentiaalin, työllisyyden, jäsenmaiden kantokyvyn ja koheesion tukemista sekä kriisin vaikutusten

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2021 vp

lieventämistä ja pitkän aikavälin positiivisia vaikutuksia. Lisäksi tavoitteena on älykäs, kestävä ja osallistava kasvu, terveyden sekä taloudellisen, sosiaalisen ja institutionaalisen kestävyksen vahvistaminen kriisivalmiuden parantamiseksi sekä politiikkatoimet koskien lapsia ja nuoria, koulutus mukaan lukien. Investointien ja uudistusten on myös muodostettava yhtenäisiä kokonaisuuksia ja tuettava toisiaan tavoitteiden saavuttamisessa. Lisäksi investointi- ja uudistushankkeiden valinnassa painotetaan niiden vaikuttavuutta sekä rahoituksen määräaikaista. Rahoituksesta 37 % on kohdistettava vihreään siirtymään ja 20 % digitalisaation tukemiseen.

RRF-rahoituksen saamiseksi jäsenvaltion on esitettävä kansallinen elpymis- ja palautumissuunnitelma sekä uudistus- ja investointiohjelma ajanjaksolle 2021—2023. Maksatukset perustuvat hankkeiden etenemiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen. Suomen alustava suunnitelma toimitetaan komissiolle helmikuun 2021 aikana ja lopullinen huhtikuun 2021 loppuun mennessä.

Suomen maksuosuus EU:n elpymisvälineestä on tämän hetken arvion perusteella 6,6 miljardia euroa. Suomen saanto RRF-välineestä jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisen osan laskentakaava perustuu vuonna 2020 julkaistuihin tilastotietoihin jäsenvaltioiden elintasosta, väestömäärästä ja vuosien 2015—2019 työttömyysasteesta. Suomen osuus tämän laskentakaavan mukaan on 1,55 miljardia euroa. Toinen osa saannosta riippuu viime ja tämän vuoden BKT:n kehityksestä eri maissa, ja sen suuruudeksi arvioidaan tällä hetkellä 0,39 miljardia euroa. Tämä osuus vahvistetaan kesäkuun 2022 loppuun mennessä, kun saatavilla on tarvittavat tiedot BKT:n kehityksestä. Lisäksi Suomen arvioidaan saavan muista elvytysohjelmista noin 0,75 miljardia euroa. Arvio Suomen enimmäissaannosta perustuu siis ennusteisiin, ja arvio on jo selonteon antamisen jälkeenkin muuttunut ennusteiden muututtua ja voi edelleen muuttua aina kesään 2022 asti. Parhailaan Suomen saannon arvioidaan olevan kokonaisuudessaan noin 2,7 miljardia euroa (vuoden 2018 hinnoin), mikä on laskenut selonteossa esitetystä luvusta. Suomi on tähän mennessä onnistunut kansainvälisesti verrattuna hyvin koronapandemian torjunnassa. Mitä paremmin Suomi onnistuu turvaamaan bruttokansantuotensa kehityksen, sitä pienempi on enimmäissaanto.

Selonteossa Suomen Kestävän kasvun ohjelmasta (VNS 6/2020 vp) on kuusi painopistettä:

1. Koulutuksella ja innovaatiotoiminnalla Suomi kestävän kasvun uralle (jatkuva oppiminen & TKI)
2. Vihreä siirtymä tukee rakennemuutosta (energiaverkot, kiertotalous, vähähiilisyys, liikenne, rakennuskanta)
3. Kansainvälinen kilpailukyky (huippuosaajien rekrytointi, kansainvälistymispalvelut)
4. Digitalisaatio (nopeat yhteydet, reaali-aikainen, kyberturvallisuus)
5. Työmarkkinoiden toiminta, työllisyys
6. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuus ja kustannusvaikuttavuus (pandemian aiheuttaman hoitovelan purkaminen)

Varsinaisia priorisointeja selonteossa ei ole vielä tehty. Selonteon mukaan priorisoinnissa tullaan kuitenkin painottamaan seuraavia kriteerejä:

- 1) Toimien vaikuttavuuden kannalta on eduksi, jos ne tukevat laaja-alaisesti useampien painopisteiden tavoitteita.
- 2) Priorisoinnissa painotetaan vaikutuksia työllisyyteen, kilpailukykyyn, julkisen talouden kestävyteen sekä nettopäästövähennyksiin, kiertotalouden vahvistamiseen ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2021 vp

- 3) Samalla tarkastellaan, miten kokonaisuudet tukevat toipumista koronaviruskriisistä sekä sosiaalista ja alueellista eheyttä.
- 4) Valmistelussa huomioidaan myös, miten nopeasti investoinnit ja uudistukset voidaan käynnistää ja korostetaan toimien määräaikaista.
- 5) Lisäksi kiinnitetään huomioita siihen, miten kokonaisuuksilla saadaan liikkeelle yksityisiä investointeja.

Tulevaisuusvaliokunta toteaa, että EU:n elpymis- ja palautumistukiväline (RRF) sekä Suomen hallituksen selonteko Kestävän kasvun ohjelmasta (VNS 6/2020 vp) noudattavat erinomaisesti tulevaisuusvaliokunnan Green Deal -lausunnossa (TuVL 1/2020 vp — E- 61/2019 vp) keväällä 2020 määrittelemää linjaa.

Samalla tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että valiokunta esitti yllä mainitussa lausunnossaan myös merkittäviä priorisointeja.

Tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat olivat yksimielisiä siitä, että selonteon tavoitteet ja painopisteet vastaavat hyvin tämän historiallisen ajanjakson tarpeita. Ihmisten hyvinvoinnista on huolehdittava vaikeassa maailmantilanteessa ja samalla on saatava aikaan vihreä siirtymä taloudessa.

Kestävän kasvun ohjelman mahdollisena haasteena asiantuntijat näkivät esimerkiksi julkisen rahoituksen painottumisen, varsinkin jos se jatkuu liian pitkään ja jos yksityiset sijoittajat eivät lähde mukaan toivotulla tavalla. Mahdollisina riskeinä nähtiin myös velkaantuminen, markkinoiden sekoittaminen kannattamattomia hankkeita tukemalla sekä kunnianhimon puute hankkeiden koon määrittelyssä. Asiantuntijat totesivat haasteiksi myös kansainvälisen kilpailun, kun kaikki maat ja maanosat elvyttävät ja vivuttavat samaan aikaan vaikeassa taloustilanteessa, sekä mahdolliset epäselvyydet rahan käytössä oikeisiin tarkoituksiin kaikissa EU-maissa. Esiin nostettiin myös koordinointi: miten määräaikainen elvytys ja vihreän siirtymän investointien vivutus sovitetaan muihin kasvupolitiikan keinoihin?

Lausuntoa tehdessään tulevaisuusvaliokunta kuuli asiantuntijoita yrityslähtöisestä kestävästä kasvusta, huoltosuhteesta sekä teknologian roolista kestävässä kehityksessä. Lausunnossaan tulevaisuusvaliokunta keskittyy kilpailukykyyn ja kasvupolitiikkaan, ihmisten hyvinvointiin, kestävä kasvun aikajänteeseen, priorisointiin ja koordinaatioon, vihreän siirtymän investointeihin, tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatioihin (TKI) sekä koulutukseen, kestävä kasvun tietopohjaan ja oikeudenmukaiseen siirtymään.

Kilpailukyky ja kasvupolitiikka. Asiantuntijat muistuttivat, että lisäinvestointitarve vihreässä siirtymässä on valtava ja jatkuu vähintään 10–15 vuotta. Pääosan investoinneista tulee olla yksityisiä. Julkisen toimijan roolina on mahdollistaa, tukea ja vauhdittaa näitä investointeja. Erään tulevaisuusvaliokunnan kuuleman asiantuntijan mukaan teollisuuden laitekanta on rapautumassa, sillä yhtä vuotta lukuun ottamatta poistot ovat viimeiset kymmenen vuotta olleet suurempia kuin investoinnit. Tätä trendiä ei asiantuntijan mukaan pelkkä lisärahoitus käänne, varsinkin kun kaikki maat ja maanosat tarjoavat rahallista tukea samaan aikaan. Elvytys ei siis poista tai vähennä perinteisen kasvupolitiikan merkitystä. Yksityisten investoijien investointipäätökset perustuvat ennustettavaan regulaatioon ja verotukseen sekä toimivaan logistiikkaan, edulliseen ener-

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2021 vp

giaan, työvoiman saatavuuteen, osaamiseen ja vakaisiin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Hyvällä investointiympäristöllä, kuten erilaisten sidosryhmien yhteistyöllä ja oikein kohdistetuilla kanusteilla on edelleen suuri merkitys markkinalähtöisiä sijoituspäätöksiä tehtäessä.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että Suomen investointiympäristön on oltava kansainvälisesti kilpailukykyinen. Tavoitteena tulee olla mahdollisimman vakaa ja ennustettava toimintaympäristö ja resilientti yhteiskunta. Pelkkä vihreän siirtymän lisärahoitus ei riitä, mikäli muut perinteisemmät kasvuntekijät eivät myös ole kunnossa. Yksityiset investoinnit vihreään kasvuun ovat viime vuosina kasvaneet ilman kestävän kasvun ohjelmaakin. Oikein mitoitettulla ja kohdistetulla sekä riittävän kokoluokan julkisella kestävän kasvun viutuksella voidaan nopeuttaa ja kasvattaa yksityisiä investointeja.

Ihmisten hyvinvointi. Osa tulevaisuusvaliokunnan kuulemista asiantuntijoista korosti, että yksi Suomen merkittävimmistä haasteista tulevina vuosina on väestökehitys. Kestävän kasvun ohjelman näkökulmasta Suomen hyvä maine lapsi- ja perheystävällisenä maana on myös kansainvälinen rekrytointivaltti ja olennainen osa Suomi-kuvaa maailmalla. Lapsimyönteisyyttä ja perheystävällisyyttä lisäävät politiikkatoimet ovat asiantuntijan mukaan välttämättömiä tilanteessa, jossa niin syntyvyyden kehitys kuin lapsiperheiden vanhempien jaksaminen ovat kriittisessä vaiheessa sekä Suomessa että EU:ssa laajemminkin. Perhe- ja lapsiystävällisillä poliittisilla avauksilla on merkitystä myös kansalaisten tulevaisuususkon luomisessa.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että kestävä kasvu ei ole pelkästään jotakin sellaista, mitä EU, sen jäsenmaat ja yritykset tekevät, vaan myös kansalaiset on saatava mukaan aktiiviseksi toimijoiksi. Kestävän kasvun on luotava toivoa ja hyvinvointia myös ihmisten arjen tasolla. Perheystävällisyys sekä lasten, nuorten ja ikääntyneiden hyvinvointi tuottavat laajemminkin hyvinvointia ja turvallisuutta yhteiskuntaan ja poistavat pahoinvoinnista koituvia haittoja ja kuluja.

Kestävän kasvun aikajänne. Useat tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat korostivat toimenpiteiden aikajänneiden huomioimista. Jotakin on saatava aikaan heti eli 1—3 vuodessa. Keskipitkän aikavälin hyödyt toteutuvat 3—5 vuodessa ja pitkäjänteisimmät toimenpiteet vaikuttavat 5—10 vuodessa. Asiantuntijat korostivat, että näitä kaikkia aikajännteitä tarvitaan.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että vaikka kaikki Kestävän kasvun ohjelman toimenpiteet on tehtävä ja käynnistettävä välittömästi, on prioriteetit ja toimenpiteet kuitenkin päätettävä sellaisiksi, että saavutamme tuloksia heti, keskipitkällä aikavälillä sekä pitkällä aikavälillä. Näiden eri aikajänneiden toimenpiteiden on myös tuettava toisiaan ja oltava politiikkajohdonmukaisia.

Nopeimman hyödyn tuottaa jo suunnitteilla tai käynnissä olevien investointien vauhdittaminen ja skaalaaminen suuremmiksi. Nämä investoinnit perustuvat tämän hetken edelläkävijyyteen ja kypsään teknologiaan. Keskipitkällä aikavälillä merkittävimmät panostukset tehdään tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatioihin (TKI), koulutuksen sekä uuden edelläkävijäteknologian kehittämiseen. Pitkällä aikavälillä kyse on rakenteellisista ja systeemisistä muutoksista yhteiskunnassa ja taloudessa.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2021 vp

Koordinaatio. Monet tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat korostivat, että julkisella toimijalla on käytössään monia muitakin investointi- ja innovaatioinstrumentteja kuin pelkästään RRF ja myös muita tukimuotoja kuin avustukset: esimerkiksi InvestEU, Ilmastorahasto Oy ja Business Finland. Varsinkin Ilmastorahaston roolia pidettiin keskeisenä lupaavien hankkeiden viivuttamisessa kaupallisesti kannattavaan vaiheeseen sijoituksin, jotka tähtäävät tuotannon skaalaamiseen teolliseen mittakaavaan. Ilmastorahasto voi sijoittaa myös julkisen datan hyödyntämistä tehostaviin julkisiin alustoihin tai julkisen ja yksityisen sektorin yhteishankkeisiin. Useat eri asiantuntijat antoivat hyvää palautetta myös Business Finlandin veturiyritysten haastekilpailusta.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että elpymisrahoitusta on käytettävä niin, että se tukee ja tehostaa jo käytössä olevia kasvun työkaluja. Jouhevat siirtymät näiden eri instrumenttien välillä ovat tärkeitä: ehdot täyttävät toimijat tulee ohjata hakemaan ensin avustuksia ja myöhemmin sellaista rahoitusta, jonka avulla on mahdollisuus skaalata toimintaa suuremmaksi ja kansainvälisemmäksi. Tämän kokonaisuuden hallinta ratkaisee pitkälti sen, miten vaikuttavaa elvytys pitkällä tähtäimellä on.

Koordinaatiolla ja keskeisten toimijoiden hyvällä yhteistyöllä ja roolituksella on tulevaisuusvaliokunnan mielestä toinenkin hyöty: jos elvytysrahat kanavoidaan jo institutionalisoitujen toimijoiden, kuten esimerkiksi Business Finlandin, Suomen Akatemian ja Ilmastorahasto Oy:n kautta, niillä on jo valmiiksi selkeät läpinäkyvät kriteerit ja toimintamallit hankkeiden kilpailuttamiseksi, arvioimiseksi ja rahoittamiseksi.

Priorisointi. Tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa nousi esille useita priorisointiin liittyviä jännitteitä. Yhtäältä riskinä on, ettei hallitus onnistu tai uskalla priorisoida riittävästi. Toisaalta priorisointi pitäisi tehdä markkinalähtöisesti, ja julkisen toimijan roolin pitäisi olla pikemminkin mahdollistava ja teknologianeutraali. Priorisointia haastaa myös se, että eri aikajänneiden näkökulmasta tärkeimmiksi muodostuvat eri asiat. Esimerkiksi suomalaisten vientiyritysten teknologiat ja tuotteet ovat tällä hetkellä sitä edelläkävijyyttä, jota olemme rakentaneet vuosien työllä. Tulevaisuuden edelläkävijyys voi kuitenkin olla jotakin aivan muuta, ja sen tukeminen edellyttää pikemminkin nopeimmin kasvavien kestäväen kasvun start up -yritysten tunnistamista. Vielä pidemmällä aikavälillä puhutaan vasta tutkimuksesta ja innovaatioista.

Tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat korostivat, että jos tavoitellaan kaikkea, ei saavuteta mitään tai korkeintaan keskinkertaista. Siksi on tehtävä valintoja, joiden avulla saadaan myös yksityiset investoinnit käyntiin ja houkutellaan huippuosaajia ja investointeja Suomeen. Mitä nopeammin ja selkeämmin Suomi priorisoi ja luo toimintaympäristöön ennakoitavuutta, sitä nopeammin saadaan aikaan myös konkreettisia investointeja. Nopeus tuo myös näkyvyyttä tilanteessa, jossa kaikki EU-maat pyrkivät tukemaan vihreän siirtymän ratkaisuja.

Keskeistä on myös se, miten voidaan edistää suomalaisten yritysten kilpailukykyä ja asemaa kansainvälisissä kestäväen kasvun liiketoimintaekosysteemeissä. Kilpailukyky enimmäkseen ei-eurooppalaisten suuryritysten hallitsemassa globaalissa arvonaluonnissa edellyttää myös eurooppalaista ekosysteemyhteistyötä riittävän kokoluokan, markkina-aseman ja vaikuttavuuden aikaansaamiseksi.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2021 vp

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että lyhyellä aikajänteellä priorisoinnin on kohdistuttava siihen, mitä meillä jo on: suurimpien vienti-/veturiyritysten investointeihin sekä eri toimialojen ilmasto- ja vähähiilisyyskarttoihin ja strategioihin. On vahvistettava ja nopeutettava sitä, missä olemme jo valmiiksi vahvoja, ja sitä, mikä on jo käynnissä. Samaan aikaan on kuitenkin panostettava myös kestäväen kasvun kannalta lupaaviin start up -yrityksiin sekä seuraavan sukupolven radikaalien teknologioiden tutkimukseen ja kehittämiseen.

Lausunnossaan EU:n vihreän kehityksen ohjelmasta (Green Deal) (TuVL 1/2020 vp — E 61/2019 vp) tulevaisuusvaliokunta korosti digitalisaatioon sekä energian tuotantoon, jakeluun ja varastointiin liittyviä globaaleja liiketoimintamahdollisuuksia. Lisäksi Suomen on valiokunnan mukaan mahdollista olla kokoaan suurempi veturi myös kestäväällä tavalla toteutetussa biotaloudessa, mukaan lukien lääketieteellisyys ja puurakentaminen.

Kestäväen kasvun ohjelmasta valiokunnalle lausuneet asiantuntijat korostivat prioriteeteina mahdollistavia painopisteitä, kuten logistiikkaa ja liikennejärjestelmiä, kiertotaloutta, fossiilisten raaka-aineiden minimointia ja korvaamista sekä viestintäverkkoja.

Tulevaisuusvaliokunta kuitenkin muistuttaa, että mikään teknologia ei ole automaattisesti kestävä, vaan kyse on siitä, miten teknologiaa kehitetään ja mihin sitä käytetään. Siksi valiokunta on todennut muun muassa lausunnoissaan Digitaalinen Eurooppa -ohjelmasta (TuVL 7/2018 vp — U 69/2018 vp), Tekoäly Euroopassa -aloitteesta (TuVL 5/2018 vp — E 38/2018 vp) ja Suomen paikkatietopoliittisesta selonteosta (TuVL 3/2018 vp — VNS 2/2018 vp), että edelläkävijyyttä ja kilpailukykyä voi saada myös eettisellä osaamisella. Tulevaisuusvaliokunta teetti vuonna 2020 myös selvityksen siitä, mitkä ovat teknologian uhat ja mahdollisuudet kestäväen kehityksen edistämässä (Kohti parempaa tulevaisuutta, TuVJ 5/2020). Tässä selvityksessä uusia radikaaleja teknologioita arvioitiin Agenda2030-tavoitteiden näkökulmasta.

Mitkä Suomen lopulliset prioriteetit ovatkin, niiden kaikkien ympärille tarvitaan systeemitason suunnittelu-, kehitys-, tutkimus- ja liiketoimintaosaamista sekä talenttikeskittymiä uusine yhteistyön muotoineen, uusien ekosysteemien rakentamista, kansainvälistä tutkimusta, koulutusta, TKI-toimintaa sekä tarvittaessa demonstraatio- ja pilottilaitoksia, suurten investointien vivutusta ja riskien jakamista.

Vihreän siirtymän investoinnit. Tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat kannattivat poikkeuksetta sitä, että merkittävä osa elvytysrahasta kohdistetaan vihreään kasvuun. Asiantuntijoiden mukaan Suomessa on maailmanlaajuisista potentiaalia vihreän kasvun eri osa-alueilla ja yritysten vähähiilisyysinvestointien tukeminen riskiä jakamalla on ylipäättään tärkeää. Samalla asiantuntijat kuitenkin muistuttivat, että peruskannattamattomia hankkeita ei kannata tehdä. Myös infrastruktuurihankkeiden tulisi olla lähtökohtaisesti kannattavia, vaikka olisivatkin julkisia. Asiantuntijat korostivat myös teknologianeutraaliutta. Olennaisia ovat toimet, joilla pienemmät ja suuremmat yritykset pystyvät investoimaan Suomeen. Useat asiantuntijat korostivat kunnianhimon tason nostoa edelläkävijyyden ja kilpailukyvyn ehtona.

Tulevaisuusvaliokunta painottaa, että nopeimmin kestäväen kasvua saadaan ja taloutta uudistetaan suurilla markkinalähtöisillä (nk. quantum leap) investoinneilla Suomeen. Käy-

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2021 vp

tännössä tämä tarkoittaa jo suunnitteilla tai jopa käynnissä olevien investointien nopeuttamista ja skaalaamista suuremmiksi.

Investoinneissa on otettava huomioon teknologian kypsyyssasteet. Heti tehtävät investoinnit kohdistuvat nk. kypsään teknologiaan. Samaan aikaan on kuitenkin edistettävä tutkimuksella, kehittämisellä, koulutuksella ja pilotoinnilla myös seuraavaa teknologiasukupolvea, joka tulee kannattavaksi keskipitkällä aikavälillä. Nyt tehtävät investoinnit nykyteknologiaan eivät saa olla este uuden teknologian kehittämiselle. Olennaista on myös keskittyä tarpeeksi suuren mittakaavan projekteihin ja investointeihin. Tavoitteet on asetettava korkealle edelläkävijyyden ja kilpailukyvyn aikaansaamiseksi.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa myös, että suomalaiset vientiyhtiöt voivat hyötyä myös muiden maiden ja maanosien elvytysrahoista investoimalla kansainvälisesti osana liiketoimintaekosysteemejään.

Tutkimus, kehittäminen, innovaatiot (TKI) ja koulutus. TKI ja koulutus ovat asiantuntijoiden mukaan yksi Suomen vahvuuksista. Toinen perinteinen vahvuus on julkisten ja yksityisten toimijoiden välinen yhteistyö. Yhteistyötä ja varsinkin toimialat ylittävää julkisten toimijoiden yhteistyötä on asiantuntijoiden mukaan kuitenkin vielä kehitettävä. Kestävän kasvun kannalta olennainen kysymys on, miten voimme vaikuttaa siihen, että yritykset sijoittavat TKI-toimintaansa Suomeen. Osaamiskeskittymät ovat tyypillisesti huippuyliopistojen ympärillä. Myös Suomessa on huippukorkeakouluja, joihin pitäisi asiantuntijoiden mukaan nyt panostaa. Tähän voisi liittyä myös merkittävää koulutusvientä. Samaan aikaan opiskelijoiden ja myös työvoiman määrä on väestöllisistä ja alueellisista syistä kuitenkin monin paikoin laskussa. Koulutuksella voidaan vaikuttaa myös alueelliseen hyvinvointiin.

Tulevaisuusvaliokunta arvioi, että korkeatasoisen TKI:n ja osaamisen ansiosta Suomen edelläkävijyys ja kilpailukyky 3–5 vuoden aikajänteellä on vahvempaa kuin seuraavien 1–3 vuoden kilpailussa vientiteollisuuden kärki-investoinneista.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että maailmassa on 15 000–30 000 yliopistoa. Tuhannen parhaaksi arvioitun yliopiston listoilla on laskentatavasta riippuen 8–9 suomalaisyliopistoa.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa hallituksen 4 %:n tavoitetta TKI-toimintaan BKT:stä ja kiirehtii tämän tavoitteen saavuttamista.

Tärkeää on myös suunnata TKI:tä ja koulutusta erityisesti niille vihreän siirtymän osa-alueille, joita Suomi priorisoi.

Kestävän kasvun tietopohja. Tulevaisuusvaliokunta on jo pitkään peräänkuuluttanut parempia hyvinvointitalouden ja kestävän kehityksen mittareita. Tulevaisuusvaliokunta on ottanut kantaa kestävän kehityksen politiikkajohdonmukaisuuteen, ilmiöpohjaiseen budjetointiin sekä hyvinvointitalouden mittareihin muun muassa mietinnössään Agenda2030-selonteosta (TuVM 1/2017 vp — VNS 1/2017 vp) ja Sipilän hallituksen tulevaisuusselonteon toisesta osasta (TuVM 1/2018 vp — VNS 5/2018 vp) sekä lausunnoissaan valtion talousarviosta vuodelle 2020 (TuVL 2/2019

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2021 vp

vp — HE 29/2019 vp, VNS 2/2019 vp) ja 2021 (TuVL 5/2020 vp — HE 146/2020 vp). Kestävän sijoittamisen näkökulmasta ennakoitavuuteen, tietopohjaan, luokituksiin ja standardeihin on otettu kantaa myös lausunnossa Kestävän kasvun rahoitusta koskevasta toimintasuunnitelmasta (TuVL 6/2018 vp — E 26/2018 vp) ja lausunnossa EU:n vihreän kehityksen ohjelmasta (Green Deal) (TuVL 1/2020 vp — E 61/2019 vp).

Mietintöjen ja lausuntojen lisäksi valiokunta on tehnyt selvityksen hyvinvointitalouden mittareiden käyttökelpoisuudesta päätöksenteossa (TuVJ 8/2018). Syksyllä 2020 myös Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV) teki selvityksen ilmiöpohjaisesta budjetoinnista (Havaintoja ilmiöpohjaisesta budjetoinnista). VTV:n selvitys tuo hyvin esille tulevaisuusvaliokunnan johdonmukaisen työn niin mittaamisen, arvioinnin ja seurannan kuin tietoon perustuvan politiikkajohdonmukaisuudenkin edistämässä.

Kestävän kasvun ohjelman lausunnon asiantuntijasuunnitelmaa valmistellessaan valiokunta selvitti Suomen suurimmat vientiyrietykset ja niistä erityisesti ne, jotka ovat investoineet viime vuosina eniten Suomessa. Tämän tiedon löytäminen oli helppoa. Lisäksi valiokunta yritti etsiä nopeimmin kasvavia kestävän kasvun start up -yrityksiä. Tämä tehtävä osoittautui kuitenkin odotettua vaikeammaksi, koska kestävä kasvu ei rajoitu millekään tietylle toimialalle. Kestävän kasvun kärkiä ja start up -yrityksiä voi löytyä miltä toimialalta tahansa ja keinoja vihreän siirtymän edistämiseen on lukuisia erilaisia. Selkeitä määritelmiä ja indikaattoreita ei vielä ole.

Tulevaisuusvaliokunta on huomauttanut kestävän kehityksen, kestävän työllistävän kasvun sekä hyvinvointitalouden mittareiden ja edistymisen arvioinnin välineiden puutteista jo monen vuoden ja usean vaalikauden ajan.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä päätöksentekijöillä ei parhaillaan ole riittävästi tietoa hyvinvointitalouden ja kestävän kasvun tilasta ja edistymisestä politiikkajohdonmukaisuuden varmistamiseksi, vaikka hyvinvointitalous ja kestävä kasvu ovat aikamme tärkeimpiä murroksia.

Lausunnossaan valtion talousarviosta vuodelle 2021 tulevaisuusvaliokunta ehdotti, että ilmiöpohjaisesta budjetoinnista säädettäisiin lailla, mikä antaisi ministeriöille selkeän mandaatin sekä konkreettiset määritelmät siitä, mitä ilmiöpohjaisella budjetilla tarkoitetaan ja miten se toteutetaan.

Tulevaisuusvaliokunta vaatii ehdottomasti kestävän kasvun tietopohjan varmistamista ja Tilastokeskuksen resurssien turvaamista tässä asiassa.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä myös ennakointitietoa on kyettävä hyödyntämään nykyistä paremmin. Esimerkiksi koronapandemia osoitti, että pandemia oli kyllä monin eri tavoin huomioitu kansallisessa ja kansainvälisessä ennakoinnissa. Tulevaisuusvaliokuntakin huomautti rajat ylittävien taudinaiheuttajien riskistä jo vuonna 2016 lausunnossaan ulko- ja turvallisuuspolitiikasta (TuVL 6/2016 vp — VNS 6/2016 vp). Pandemiaan ei silti ollut käytännön tasolla varauduttu riittävästi. Myös vihreästä siirtymästä ja kestävästä kasvusta on runsaasti ennakointitietoa, joka on hyödynnettävä paremmin edelläkävijöiden varmistamiseksi ja kunnianhimon tason nostamiseksi.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2021 vp

Oikeudenmukainen siirtymä. Lausunnossaan EU:n vihreän kehityksen ohjelmasta (Green Deal) (TuVL 1/2020 vp — E 61/2019 vp) tulevaisuusvaliokunta edellytti, että saavuttaakseen kansalaisten luottamuksen Suomen on pidettävä erityisesti huolta siitä, että vihreä siirtymä tarkoittaa Suomelle kestävästä työllistävää kasvua ja arjen hyvinvointia sekä tukee suomalaisten yritysten toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä vihreän siirtymän kansainvälisissä liiketoimintaekosysteemeissä. Valiokunta totesi, että tämä on tärkeää vihreän siirtymän poliittisen hyväksyttävyyden kannalta, koska edes Suomessa ei vallitse poliittista yksimielisyyttä hiilineutraaliuden, EU:n yhteistyön syventämisen tai EU:n tai Suomen vihreän siirtymän edelläkävijyyden tavoiteltavuudesta. Sen sijaan ympäristöteknologiaa valmistavien yritysten kilpailukykyyn ja osaamisen vahvistamista, uuden teknologian kehittämistä sekä kestävästä työllistävää kasvua ja arjen hyvinvointia lisääviä sosiaalisia innovaatioita kannattavat tavalla tai toisella kaikki osapuolet. Tulevaisuusvaliokunta huomautti, että kestäväan kehitykseen sisältyy merkittäviä poliittisia jakolinjoja sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Nämä jakolinjat yhdistyvät tulevana vuosina entistä tiiviimmin keskusteluihin pakolaispolitiikasta, Brexitistä, EU:n tulevaisuuden suunnista sekä covid-19-pandemian seurauksista elpymisestä, globaalin laman mahdollisuudesta ja kansantalouksien velkakriiseistä. Riskinä on, että Eurooppa ajautuu poliittiseen kriisiin tilanteessa, jossa tarvitaan suuria päätöksiä.

Myös Kestävän kasvun ohjelmasta tulevaisuusvaliokunnalle lausuneet asiantuntijat nostivat esille joitakin oikeudenmukaiseen siirtymään ja poliittiseen hyväksyttävyyteen liittyviä näkökulmia. Asiantuntijoiden mukaan EU:n ja Suomen pitää kyetä huolehtimaan myös siitä, että varojen käyttö on yhteismitallista, läpinäkyvästi mitattua ja valvottua kaikissa EU-maissa. Tämä on Suomen intressissä, koska Suomi saa elvytysvälineestä vähemmän kuin se siihen maksaa. Suomen on asiantuntijoiden mukaan huolehdittava omalta osaltaan siitä, että suomalaisilla vientiyrityksillä on tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua kilpailun myös muiden maiden elvytysrahoituksesta. Asiantuntijat varoittivat, että elvytykseen tulee liittymään Euroopan sisäistä kilpailua eri maiden pyrkiessä varmistamaan omat etunsa. Esimerkiksi Saksan odotetaan harjoittavan elvytysrahoilla varsin aggressiivista teollisuuspolitiikkaa, mikä asiantuntijoiden näkemyksen mukaan tulee aiheuttamaan jonkinlaisia markkinavääristymiä päämarkkinoillamme Euroopassa.

Tulevaisuusvaliokunta huomauttaa lopuksi, että Suomen maksamia rahoja käytetään elvytysvälineessä EU:n eri maissa. Siksi Suomen on oikeudenmukaisuuden ja poliittisen hyväksyttävyyden vuoksi huolehdittava siitä, että elvytyspaketin rahoitusta käytetään oikeisiin tarkoituksiin ja tasa-arvoisesti, jotta myös suomalaiset yritykset voivat tasa-arvoisesti hyötyä siitä, miten muissa EU-maissa elvytetään.

Lisäksi tulevaisuusvaliokunta toteaa, että kuten valiokunta on mietinnöissään (VNS 1/2017 vp — EK 27/2017 vp ja VNS 5/2018 vp — EK 48/2018 vp) ja lausunnossaan (TuVL 4/2020 vp — K1/2020 vp) todennut, sopimus pohjainen kansainvälinen toimintamalli on heikentynyt, eivätkä USA:n vaalit välttämättä muuttaneet tätä kehityssuuntaa. Pelistä on tullut kovempaa, eikä ryhmän kiltein jäsen välttämättä saa sitä, mikä oikeudenmukaista on. Tämä on jossakin määrin tullut näkyväksi viime aikoina siinä, miten myös EU:n on täytynyt piittää puoliaan rokotetilauksissa.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä Suomella voi olla monessa asiassa edelläkävijyyttä ja kilpailukykyä, mutta Suomi ei silti välttämättä ole ennakkosuosikki kansainvälisessä kil-

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2021 vp

pailussa vihreän siirtymän investoinneissa. Siksi myös Suomen on tarvittaessa kyettävä EU-, ulko- ja kauppapolitiikassaan kovaan edunvalvontaan.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Tulevaisuusvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 3.2.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Joakim Strand r
jäsen Harry Harkimo liik
jäsen Hannakaisa Heikkinen kesk
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ville Kaunisto kok
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Merja Mäkisalo-Ropponen sd
jäsen Arto Pirttilahti kesk
jäsen Kristiina Salonen sd
jäsen Sari Tanus kd
jäsen Jussi Wihonen ps
varajäsen Maria Guzenina sd

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Olli Hietanen
valiokunnan pysyvä asiantuntija Maria Höyssä